

Riku Keski-Rauska  
012357291

Jussi Hulkkonen  
012357178

Inka Leisio  
012358591

Kaisa Leinonen  
012213432

Talouden ja politiikan vuorovaikutus

Mikko Mattila AV3

## *Kiinan talousreformit 1978-2003*

# Sisällysluettelo

|                                                                      |    |
|----------------------------------------------------------------------|----|
| Kiinan talousreformit 1978-2003.....                                 | 1  |
| Kiinan taloudellinen kehittyminen Mao Zedongin johdolla 1949-76..... | 1  |
| Deng Xiaopingin uudistukset 1978-79 .....                            | 4  |
| Reformit vuosina 1980-1990 .....                                     | 7  |
| Erikoistalousalueet.....                                             | 8  |
| Maatalous .....                                                      | 9  |
| Teollisuus .....                                                     | 10 |
| Hintareformi.....                                                    | 11 |
| Pankkireformi.....                                                   | 11 |
| Avoimien ovien politiikka .....                                      | 11 |
| Yhteenveto .....                                                     | 12 |
| Kiinan talousreformit 1990- luvulla.....                             | 14 |
| 1990-1995 viisivuotissuunnitelma .....                               | 15 |
| 1996-2000 viisivuotissuunnitelma .....                               | 18 |
| Kiinan talousreformit 2000- luvulla.....                             | 21 |
| Poliittinen tilanne .....                                            | 21 |
| Valtionyritysten yksityistäminen .....                               | 22 |
| WTO: n jäseneksi.....                                                | 24 |
| Kiinan talous vuonna 2003 .....                                      | 27 |

## Kiinan taloudellinen kehittyminen Mao Zedongin johdolla 1949-76

Kiinan tasavallan perustamisen jälkeen vuonna 1949, kommunistinen puolue päätti Mao Zedongin johdolla seurata tarkasti Neuvostoliiton esimerkkiä talouden rakenteissa ja kehittämisessä. Neuvostoliitto tarjosi Kiinalle sekä asiantuntijoita että rahaa, jotta uudistukset voitaisiin viedä läpi ja Kiinan muuttuminen Neuvostoliiton kaltaiseksi sosialistiseksi suurvallaksi tulisi mahdolliseksi. (Harding, Harry 1987, s.14.)

Kiinan ryhtyessä seuraamaan Neuvostoliiton yhteiskuntamallia se samalla alkoi eristäytymään muusta maailmasta. Erityisen kohtalokkaaksi lännen ja idän väliselle kaupankäynnille oli Korean sota 1950-1953, jonka seurauksena Kiinan mahdollisuudet saada länneltä teknologiaa, pääomia, markkinoita ja neuvoja loppuivat. Nyt Kiinan täytyi nojautua entistä enemmän Neuvostoliittoon ja sen taloudelliseen ja tiedolliseen apuun. Erityisen suopeasti Kiinan auttamiseen suhtautui Nikita Khrustsov, jonka johdolla Neuvostoliitto antoi sekä teknistä että taloudellista apua. 1950-l:ta alkaen Kiina seurasi uskollisesti Neuvostoliiton – maailman ensimmäisen sosialistisen valtion – esimerkkiä. (Harding 1987, s. 14-15.)

Neuvostomallin omaksuminen johti siihen, että yksityisomistus lopetettiin. Näin ollen teollisuuden ja maatalouden tuotanto muutettiin 1950-luvun aikana yksityisestä omistuksesta julkiseksi omistukseen. Maatalouden kollektivisoinnin ja teollisuuden kansallistamisen jälkeen Kiinan taloutta hallittiin suunnitelmatalouden avulla kuten Neuvostoliitossakin. Suunnitelmataloudella säännösteltiin pääomaa, investointeja ja työvoimaa. Suunnitelmatalous johti siihen, että yritysten tuli hakea hyväksyntää kaikille muutoksille tuotannossa. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että keskusjohtoinen suunnitelmatalous teki vakeaksi tai jopa mahdottomaksi tuotannon muuttamisen ilman keskushallinnon lupaa. (Harding 1987, s. 15.)

Ensimmäinen viisivuotissuunnitelma toteutettiin 1953-1957. Viisivuotissuunnitelmassa valtio alkoi säännöstelemään palkkoja ja hintoja, jonka tarkoituksena oli varmistaa teollisuustuotannon voitot, jotka sitten siirrettiisiin keskushallinnon käyttöön. Päämääränä oli, että mitä enemmän teollisuus tuottaa voittoa sitä enemmän voidaan tehdä investointeja. Hintasäännöstelyllä varmistettiin se, että maataloustuotteiden hinta pysyy alhaisena ja siten pystyttiin tukemaan teollisuuden kehittymistä maatalouden kustannuksella. (Harding 1987, s. 16.)

Kiinan talous noudatteli 1950-luvulla hyvin tarkasti Stalinin harjoittamaan talouspolitiikkaa, jossa raskasteollisuutta tuettiin muiden alojen kustannuksella. Esimerkiksi 1952 maatalouden osuus kansallisesta tuotannosta oli 55% ja osuus työväestöstä 85%. Silti maatalous sai ensimmäisen viisivuotissuunnitelman aikana valtiovaltalta vain 7% investointeihin suunnatuista varoista. Maanviljelijät joutuivatkin hyvin hankalaan asemaan, koska heidät pakotettiin myymään tuotteensa pilkkahinnalla ja ostamaan kulutustavaran kalliilla. Kaiken tämän tarkoituksena oli kiihdyttää raskaan teollisuuden kasvua. Samalla kuitenkin kevyt teollisuus, kaupankäynti, sosiaalipalvelut, koulutus ja liikenne jäivät kehityksessä jälkeen. (Ibid.)

Neuvostoliitossa alkanut destalinisaatio johti myös Kiinassa lyhyeen liberaalimpaan jaksoon vuosina 1956-57. Satojen kukkien kampanja vapautti poliittista ja intellektuaalista keskustelua. Kampanja tuotti kuitenkin liian kriittistä arvostelua ja yritykset taloussiteiden luomiseksi Yhdysvaltoihin epäonnistuivat. Epäonnistunut kampanja johtikin ulkopoliittikan radikalisoitumiseen ja epäluulo kapitalistista maailmaa kohtaan kasvoi. Kampanjan jälkeen destalinisointi nähtiin johtavan sosialismin heikentymiseen. Satojen kukkien kampanjan jälkeen Kiina pyrki rakentamaan itsenäistä, Neuvostoliitosta riippumatonta asemaa. Lopullisesti Kiina irroittautui neuvostomallisesta sosialismista vuonna 1958 aloittaessaan Suuren harppauksen eli toisen viisivuotissuunnitelman, jonka tarkoituksena oli parantaa talouden kasvuvahvuutta kansan mobilisoinnilla. (Harding 1987, s. 17)

Suuren harppauksen – eli toisen viisivuotissuunnitelman – aikana työ organisoitiin perustamalla maatyöläisten osuuskuntia. Nyt tuli olennaiseksi yksityispalstojen ja kaikkien maahan kohdistuvien yksityisten oikeuksien lakkauttaminen ja maksun

suorittaminen tarpeen mukaan. Vuoden 1958 aikana perustettiin ensimmäiset kokeilukommuunit, joissa 25 osuustoimintatila yhdistettiin yhdeksi kommuuniksi, eli kommuuni käsitti noin 50 000 ihmistä. Vuoden 1958 lopussa puolue väitti, että esimerkkien ”vapaaehtoinen” seuraaminen johti 26 000 kommuunin perustamiseen ja siten 99% talonpoikaisväestöstä oli kommuunien piirissä. Näytti siltä, että Kiinan maatalouden tuottavuus nousi ennen näkemättömiin lukemiin. (Spence, Jonathan; Chin Annping 1996, s. 179-180.)

Suuren harppauksen yhteydessä lisättiin myös investointeja ja kuilu maatalous- ja teollisuustuotteiden hintojen välillä kaventuivat. Silti maatalouteen sijoitettiin valtion varoista vain 10%. Niukat investoinnin maatalouteen näkyivät erityisen selvästi siinä, että valtio jatkoi elintarvikkeiden ostamista alle markkinahinnan. (Harding 1987, s. 20)

Mao Zedongin johtama Kiina joutui Suuren harppauksen myötä 1957-1961 vakavien ongelmien eteen, joista karmivin oli suuri nälänhätä, jonka takia noin 30 miljoonaa ihmistä kuoli. Vuonna 1958 Kiina oli ajautunut elintarvikepulaan, joka seuraavana vuonna johti suureen nälänhätään. Nälänhätä koetteli erityiset kommuuneja ja maaseudun kyliä. Sen sijaan kaupunkien työläiset ja Pekingin hallitus säästyivät katastrofilta maaseudulta pakko-otetun viljan ansiosta. Pääsyy nälänhätään oli keskusjohdon laatimat merkilliset viljelyohjeet, joiden takia kylvöt tehtiin liian myöhään. (Spence, Jonathan; Chin Annping 1996, s. 180-181.)

Lisäongelmia Kiinalle aiheutti Mao Zedongin anti-Malthusianistismi. Hänen mukaansa Kiina tarvitsi lisää työvoimaa ja niinpä Kiinan mahdollisuudet kasvuun olivat yhtä rajattomat kuin sen väkimäärä niinpä Mao ei nähnyt väestönkasvua ongelmana. Lopulta tämä johti siihen, että Kiina kohtasi ennen näkemättömän väestöräjähdyksen vuosien 1960-1970 aikana. Väestöräjähdyksen takia väkiluku kasvoi vuoden 1949 540 miljoonasta vuoden 1976 930 miljoonaan. Väestöräjähdys aiheutti työttömyyttä – työttömyysaste nousi 10 – 30 prosenttiin – ja erityisen maaseutu sai kärsiä. (Harding 1987, s. 32-33.)

Maon Kiina kohtasi myös muita ongelmia 1970-luvulle tultaessa, joista suurin oli teknologian kehittymättömyys. Ongelman ydin oli siinä, että 1950-luvun lopulla Neuvostoliiton ja Kiinan suhteiden huononeminen johti maiden yhteistyön loppumiseen. Näin Kiinan ainoa varsinainen ”liittoilainen” lopetti avun antamisen ja Kiina jäi eristyksiin muusta maailmasta. Samassa yhteydessä Kiinan koulutusjärjestelmä polki paikallaan ja esim. vaihto-oppilaiden lähettäminen ulkomaille lähes loppui kokonaan. Koulutusjärjestelmän heikkouden taustalla voidaan nähdä Maon asenne korkeastikoulutettuja kohtaan. Kiinan eristäytyminen ja koulutuksen huonolaatuisuus johti siihen, että Kiina oli joutumassa täydelliseen pimentoon muusta maailmasta ja tämä tuli vaikuttamaan myös taloudellisen kasvun hidastumiseen. Kiinan koulutusjärjestelmän surkeutta Maon aikana kuvastaa mm. se, että alle 2% työväestä oli saanut korkeakoulutuksen. (Ibid.)

## **Deng Xiaopingin uudistukset 1978-79**

Mao Zedongin johdolla Kiinan talous oli 1970-luvun lopulle tultaessa joutunut kasvavien ongelmien eteen. Erityisen huolestuttavaa Kiinan kannalta oli se, että muut Itä-Aasian maat ajoivat talouskasvussa Kiinan ohi. Kiinan talouskasvu oli alun huimasta noususta hiipunut vuosien 1965-1973 välillä keskimäärin 7.4% kasvuun. Sen sijaan muissa Itä-Aasian maissa talouskasvu oli selvästi nopeampaan esim. Japani 9.8%, Taiwan 10.3%, Etelä-Korea 10%, Singapore 13% ja Hongkong 7.9%. Kiinan kannalta talouskasvun hiipuminen ei ollut pahin ongelma, vaan tilannetta pahensi se, että Kiina oli jäänyt teknologisessa kehityksessä selvästi muita jälkeen. Näin ollen Kiina ajautui tilanteeseen, jossa nähtiin uudistukset ainoana toimivana ratkaisuna.

(Harding 1987, s.38)

Kiinalle yhteiskunnan ja talouden uudistukset olivat mahdollisia, koska Kiina ei ollut velvollinen selittämään uudistusten välttämättömyyttä muille sosialistisille maille. Sen sijaan Neuvostoliitossa uudistustusten tekeminen olisi tuottanut ongelmia, koska Neuvostoliitto edusti mm. Itä-Euroopan sosialistisille maille mallia ja radikaalit uudistukset olisivat voineet johtaa koko Sosialistisen leirin hajoamiseen. Entistäkin helpommaksi Kiinan uudistukset tulivat kansainvälisen tilanteen muuttumisen takia.

Tšekkoslovakian tapahtumat vuonna 1968 ja Kiinan ja Neuvostoliiton rajakahakat vuonna 1969 johtivat Neuvostoliiton ja Kiinan suhteiden kiristymiseen. Nyt Kiinalle avautui mahdollisuus irroittautua Neuvostoliiton johtamasta sosialistisesta maailmasta. (Harding 1987, s.39)

Mao Zedongin kuoltua 1976 Kiinan johtoon nousi kulttuurivallankumouksen aikana epäsuosioon joutunut Deng Xiaoping, joka otti päämääräkseen Kiinan poliittisen ja taloudellisen uudistamisen. Deng Xiaopingin tarkoituksena oli palauttaa kulttuurivallankumouksen uhrien oikeudet sekä vapauttaa sekä poliittista että sosiaalista elämää. Takapajuisen talouden uudistamisen kannalta Deng Xiaoping piti ensisijaisen tärkeänä taloudellisten siteiden luomista muuhun maailmaan. Hän myös suosi Neuvostoliiton harjoittaman talouspolitiikan kritisointia ja samalla kritisoi Kiinan vanhaa talousjärjestelmää. (Harding 1987, s. 57-58.)

Mao Zedongin ajatusten vastaisesti Deng Xiaoping piti talouden kannalta tärkeänä käyttää markkinamekanismeja ja yksityisyritysten lisäämistä. Deng Xiaopingin mukaan ideologiaa tärkeämpää oli ottaa huomioon taloudelliset faktat ja toimia niiden mukaan. Vuoden 1978 aikana Kiina otti ensiaskeleet siirtymisessään kohti sosiaalistamarkkinataloutta vapauttamalla maaseudun markkinat, jotta viljelijöiden oma-alaoitteisuus lisääntyisi, tuotanto elpyisi ja paikallinen sijoitustoiminta tulisi mahdolliseksi. (Harding 1987, s. 71. ja Spence, Jonathan; Chin Annping 1996 s. 215-216.)

Käytännössä uudistukset mahdollistivat vapaiden markkinoiden syntymisen ja nyt mm. osa maatalouden tuotosta voitiin myydä vapaille markkinoille. Samalla aloitettiin suurten tuotantoyksiköiden purkaminen, jolla pyrittiin tehostamaan tuottavuutta. Markkinoiden vapauttamisen kautta kysyntä ja tarjonta alkoi vaikuttamaan taloudessa ja siten vapaan markkinatalouden mekanismeista tuli osa Kiinan taloutta. Talouden liberalisoinnin tärkeänä osana oli myös ulkomaankaupan lisääminen. Deng Xiaoping teki aloitteen ulkomaankaupan avaamiseksi vierailullaan Yhdysvaltoihin 1979. Matkan aikana Deng selvitteli mahdollisuuksia perustaa amerikkalaisten suuryhtiöiden – mm. Coca-Colan ja Boeingin – kanssa tuotantoyrityksiä tai ostaa niiden tuotteita sekä listätä kulttuuri- ja tutkijavaihtoa. Ulkomaankauppa lisääntyikin merkittävästi vuosien 1979-80 aikana, mutta Kiinan kannalta ongelmallista oli se, että viennin vähyys johti

kauppataseen alijäämään. (Harding 1987, s. 71. ja Spence, Jonathan; Chin Annping 1996 s. 218-221.)

Uudistusten myötä Kiinaan luotiin myös erikoistuotantoalueet, joiden kautta koko Kiinan taloudellinen uudistaminen tuli toteuttaa. Erikoistuotantoalueet oli siten tärkeä osa talousuudistusta ja kansainvälistymistä. Alueista tehtiin välineitä, joilla Kiina hyödynti ulkomaalaisia investointeja, hankki käyttöönsä teknologiaa ja nykyaikaista liikkeenjohtotaitoa sekä astuu mukaan maailmanmarkkinoille. Käytännössä erikoistalousalueet olivat talousuudistusten testauspaikkoja ja uusien yliopistojen sijoituspaikkoja. Vuoden 1979 jälkeen Kiinaan perustettiin erityyppisiä talousalueita, jotka voidaan jaotella neljään ryhmään: 1) erikoistalousvyöhykkeet 5 kpl, 2) avoimet rannikkokaupungit 14 kpl, 3) avoimet rajakaupungit, 4) Jangtsejoen avoimet kaupungit 6 kpl. (Vuoristo, Kai-Veikko 1997 s. 117.)

#### LÄHTEET:

Spence, Jonathan ja Chin, Annping: Kiinan vuosisata. Tammi: Helsinki 1996.

Harding, Harry: China's second revolution. Reform after Mao: The Brookings institution 1987.

Vuoristo, Kai-Veikko: Talousalueiden Kaukoita. WSOY: Porvoo 1997.

## Reformit vuosina 1980-1990

Kiinan Bruttokansantuote kasvoi yli nelinkertaisesti vuosien 1978 ja 1994 välisenä aikana. Aikakauden keskeinen piirre Kiinan suhteen oli aikaisemman Maoistisen omavaraisuustalouspolitiikan hylkääminen ja aggressiivinen liittyminen maailmanmarkkinoille teollisuustuotteiden viejänä. Reilussa kymmenessä vuodessa, 1980-1993, Kiinan ulkomaankaupan vuotuinen arvo kasvoi 38,1 miljardista Yhdysvaltain dollarista 195,8 dollariin. Teollisesti valmistettujen tavaroiden osuus viennistä kasvoi yli 80%:iin. Vuodesta 1982 eteenpäin Kiina loi laajan ja kasvavan ylijäämän, jossa Yhdysvallat toimi voimakkaana vaikuttajana. (Hunter, Alan & Sexton, John 1999 s.68)

Kokonaisvaikutuksena talousreformeissa oli tarkoitus olla taloudellisen päätöksenteon siirtäminen valtion suunnittelijoilta kotitalouksiin ja yrityksiin, jotka operoivat markkinoilla. Tämä suuntaus alkoi näkyä jo 1980-luvun alussa, vaikkakin sen selkein vaihe tulikin vasta 1990-luvulla. Yleisesti katsoen reformiprosessi oli pitkälti kokeellinen ja virheiden kautta kehittyvä. Kiitetyimmät esimerkit ovat olleet erikoistalousalueet (SEZ, Special Economic Zones) maan eteläosassa. On esitetty eri tulkintoja Kiinan hallituksen roolista prosessissa (johtava rooli, vai kyvytön, lähinnä kriisitilanteissa reagoiva?). Kokonaisuutena vaikuttaa siltä, että Mao Zedongin jälkeiset ylilyönnit vaikuttivat siihen, että Kiinan talouden kurssi Deng Xiaopingin aikana korjattiin kohti nykyistä. Kokeellinen tapa edetä saattoi olla vaihtoehtoisista paras, kun vertailee Kiinan ja entisten Varsovan Liiton maiden taloudellista kehitystä. (Hunter & Sexton, s.73)

## **Erikoistalousalueet**

Erikoistalousalueet eivät ole Kiinassa mikään uusi tapa hoitaa ulkomaankauppaa. Itseasiassa jo Ming-dynastian aikaan Kiinassa tietyt kaupungit ja satamat pyhitettiin kontaktipisteiksi ulkomaailman suhteen. Myös moderni Kiina on valinnut tietyt osat alueistaan toimimaan keihäänkärkinä taloudellisiin suhteisiin ulkomaalaisten kanssa.

Vuonna 1979 Kiinan hallitus määräsi neljä aluetta kaakkoisrannikoltaan erikoistalousalueiksi: Shenzhen, Zhuhai, Xiamen ja Shantou. Erikoistalousalueet oli suunniteltu rohkaisemaan ulkomaista investointia Kiinan vientiprojekteissa (Harding, Harry 1987 s.164). Hallituksen tarkoituksena oli rakentaa alueille moderni infrastruktuuri, luoda hyvin koulutettua työvoimaa ja tarjota kohtuullinen verotaso. Kaikilta erikoistalousalueilta on hyvät meriyhteydet, rannikolla kun ovat. Tämän lisäksi Kiinan erikoistalousalueilla on muitakin velvollisuuksia (mikä erottaa ne vastaavista alueista mm. Etelä-Koreassa ja Taiwanissa): ne toimivat siltoina, jotka yhdistävät Kiinan Hongkongiin ja Macaoon ja sitä kautta muuhun maailmaan. Ne toimivat eräänlaisina suodattimina, joissa uudet talouspoliittiset suuntaukset ja johtamistekniikat kokeillaan, ennen kuin ne päästetään leviämään muualle maahan. Niiden tehtäviin kuuluu myös toimia esittely-, tutkimus-, ja sulattamismekanismeina uusille teollisuusteknologisille metodeilla. Alueet ovat myös palveluiden, maatalousprosessien, turismin ja tuotannon keskuksia.(ibid.)

Kehityksen tuloksena esimerkiksi Shenzhenistä tuli kuhiseva suurkaupunki. Vuoden 1985 lokakuuhun mennessä Shenzhen oli houkutellut 840 miljoonan dollarin arvosta ulkomaisia investointeja – 1/7 koko maan luvusta ja yli 1 ½ kertaisesti alkuperäisen tavoitteen verran, jonka oli määrä toteutua vasta vuonna 2000. Toisaalta kulutkin olivat olleet suuret. Suunnitelman toteuttamiseksi annettu 3,7 miljardin juanin pääoma kului kahdessa vuodessa ja seuraavan viiden vuoden ajalle jouduttiinkin investoimaan 7,5 miljardia juania. Samoin ulkopuolinen investointi ei ole sisältänyt niin paljon huipputeknologiaa kuin oli odotettu, ja tämän lisäksi Shenzhenin tuonnin ja viennin suhde oli 5:1. Alue siis toimi enemmän tuonnin toimittajana sisäisille markkinoille kuin vientiä kehittäväna alueena. Tämän seurauksena on alkanut esiintyä myös vakavia sosiaalisia ja poliittisia ongelmia (Harding 1987 s.166).

Kokeilu kuitenkin jatkui ja sitä laajennettiin. Muillekin alueille, Kuten Guangdong ja Peking, annettiin laajempi valta kauppaa ja investointia koskevissa päätöksissä. Vuonna 1984 neljätoista rannikkokaupunkia liitettiin erikoistalousalueiden joukkoon (Chow, Gregory: China's economy: reform and perspectives. <http://www.princeton.edu/~gchow/China.html>). Vuoteen 1986 mennessä monet provinssit saivat myös oikeuden tarjota veropoikkeuksia, vähennyksiä tai lomaa tietyille ulkomaisille yrityksille. Sen lisäksi kolme ”kehityksen kolmiota” kaakkois- ja keskus-Kiinassa – Pearl-joki, Min-joki sekä Jangtze-joen suistoalueet on määritelty kaupan ja investoinnin kehitysalueiksi. Erikoistalousalueiden kaltaisesti nämä alueet pohjaavat vientiin ja ”metodiseen suodattamiseen”.(Harding 1987 s.167)

## **Maatalous**

Reformit aloitettiin maanviljelystä. Ensimmäinen tavoite oli tuotannon lisääminen maatalouden toimitushintojen nostaminen kahdellakymmenellä prosentilla vuonna 1979 ja kolmellatoista prosentilla seuraavina kahtena vuotena. Samoihin aikoihin aloitettiin alueellisia kokeiluja maanhallinnan siirtämisessä yksittäisille talouksille tai farmeille. Kokeilun seurauksena tuottavuus lisääntyi, ja pian nk. ruokakuntavastuujärjestelmä (household responsibility system, **baochan daohu**) otettiin erilaisten variaatioiden muodossa käyttöön maanlaajuisesti. (Hunter & Sexton 1999 s.74). Kahdessa, kolmessa vuodessa Kiina siirtyi kollektiivisesta maanviljelystä yksityiseen.(<http://www.princeton.edu/~gchow/China.html>). Kansankommuunit lopetettiin virallisesti vuonna 1982 ja vuoden 1983 loppuun mennessä Kiinan maatalous oli tehokkaasti dekollektivisoitu. Maan omistus oli yhä kollektiivista tai valtion hallussa.

Kommuunijärjestelmän aikana noin 5% maasta oli annettu viljelijöiden omien päämäärien toteuttamiseen. Jo olemassaolevat maanviljelystuotteiden markkinat laajenivat merkittävästi ruokakuntavastuujärjestelmän aikana. Samalla valtio vähensi aikaisemmin vallassa ollutta ”rikastumisen huonoa mainetta”.(Hunter & Sexton 1999 s.75)

Ensimmäiset tulokset olivat hyviä. Vuoteen 1985 mennessä viljantuotanto oli kasvanut 300 miljoonasta tonnista 414 miljoonaan tonniin, sokeri 856 miljoonasta

1760 miljoonaa tonniin ja puuvilla 521 miljoonasta 1578 miljoonaa tonniin. Rajoituksista vapautuneet maanviljelijät ryhtyivät monipuolistamaan tuotantoaan ja siirtyivät myös karjantuotannon alueelle. Varsinkin sianlihantuotanto kasvoi merkittävästi. (ibid.) Toisaalta, myös huonoja seurauksia nousi esiin maatalousreformien yhteydessä. Tehokkaat lannoitteet huononsivat maaperää, ja 1980-luvun puolivälin jälkeen maatalouden tuotanto alkoi stagnatisoitua. Toinen ongelma oli monien farmien koko: ne olivat liian pieniä ollakseen taloudellisesti tehokkaita.

## **Teollisuus**

Teollisuudessa talousreformit vaikuttivat voimakkaasti TVE (township and village) sektoriin. Työntekijöiden ja tuotannon määrä lisääntyi suuresti. 1990-luvun alkuun mennessä sektorin vuosittainen kasvu oli saavuttanut 30% rajan kansallisesta teollisuustuotannosta. TVE-sektorin yritykset toimivat kaikilla talouden sektoreilla ja kasvu on ollut suurinta rannikkoalueiden tuntumassa. TVE:t operoivat valtion suunnitelmien ulkopuolella, kilpailulliselta pohjalta. Vaikka ajatus on hyvä, TVE:n huonoja puolia ovat mm. ajoittainen lopputuotteiden huonolaatuisuus jopa Kiinan standardeilla. Kuitenkin TVE-sektorin tuotanto kasvoi selkeästi koko 1980-luvulla. (Harding 1987 s.106)

Myös yksityisyritteliäisyys kasvoi. Valtiovalta kannusti yksityisen sektorin kasvua mm. kohtalaisen hyvillä luottoehdoilla. Taustalla oli tarve saada kasvava työttömien nuorten joukko työllistettyä. Kannustuksen yhteydessä käytettiin usein termiä *xiahai*, ”mereen hyppääminen”. Tässä tapauksessa meren virkaa toimitti yksityisyritteliäisyys. Tavoitteena oli myös siirtää työvoimaa valtion yrityksistä yksityiselle sektorille.

Valtion teollisuuden uudistaminen aloitettiin varovasti suomalla rajoitettu autonomia tuotannon, jakelun ja investoinnin suhteen (<http://www.princeton.edu/~gchow/China.html>). Puolueen vaikutusvaltaa yrityksissä pyrittiin siirtämään ammattijohtajistolle. Yritysten sallittiin pitää osuus voitoistaan ja myydä yli suunnitellun tuoton vapaille markkinoille (Hunter & Sexton 1999 s.79). 1980-luvun puolessavälissä suunnitellun tuoton raja jäädettiin, mikä tarkoitti, että talouden kasvaessa vapaille markkinoille tuleva osuus lisääntyi. Tämän lisäksi vuonna 1987 luotiin sopimusvastuullisuusjärjestelmä (contract responsibility system), missä

kiinteä vero kerättiin yritykseltä ja kaikki ylijäävä tulo jäi yrityksen haltuun. Valtion yritysten tuotto kasvoi, mutta ei samassa määrin kuin TVE-sektorilla. (<http://www.princeton.edu/~gchow/China.html>)

### ***Hintareformi***

Vastuullisuusjärjestelmässä yksiköt myivät tietyn osan tuotostaan valtiolle kiinteillä hinnoilla, ja ylijäämän vapailla markkinoilla – vapaiden markkinoiden hinnoilla. Tämän kautta syntyi dualistinen hintajärjestelmä maataloustuotteille. 1980-luvulla tämä järjestelmä jatkui muillekin talouden aloille. Teollisuudessa sen eteneminen oli melko hidasta, varsinkin suurten pääomatuotteiden, kuten energian suhteen. Tätä kautta talous kuitenkin kehittyi, koska eri talouden alueilla otettiin yleensä käytäntöön kiinteän hintatason jäädyttäminen, mikä johti vapaiden markkinoiden laajenemiseen.

### ***Pankkireformi***

Vuonna 1983 Kiinan kansanpankki (People's bank of China, PBC) muutettiin virallisesti maan keskuspankiksi. (<http://www.princeton.edu/~gchow/China.html>) Pankin sai velvollisuudekseen maan rahapolitiikan hoidon (luotonannon sääntelyn ja rahavarannon hallinnon). Sen kaupalliset toiminnot jaettiin kuudelle valtion omistuksessa olevalle kaupalliselle pankille. (Harding 1987 s.226, Hunter & Sexton 1999 s.83) Kolmas pankki-instituutioiden kehä muodostettiin paikallispankeista ja luotonantoyksiköistä, joille niinkään annettiin vapautta kaupallisessa toiminnassa. Reformoinnin kuluessa kaupalliset pankit lainasivat suuria summia valtion omistamalle teollisuudelle, ja 1990-luvulle saavuttaessa tuli selväksi, ettei velkojen maksuun ollut realistisia mahdollisuuksia.

### ***Avoimien ovien politiikka***

Vuodesta 1978 lähtien Kiinan ulkomaankauppa on kasvanut n.16% vuodessa. Vuosien 1978 ja 1996 välissä ulkomaankaupan arvo maan bruttokansantuotteesta nousi kymmenestä prosentista kolmeenkymmeneenviiteen prosenttiin, eli n. kymmenkertaiseksi (Hunter & Sexton 1999 s.85, <http://www.princeton.edu/~gchow/China.html>). Alkuvuosina Kiinan vienti keskittyi etupäässä raaka-aineisiin ja vastaaviin primäärituotteisiin. Markkinareformien

syvetessä nousevat kotimaan hinnat vähensivät kuitenkin mm.öljyn vientiä, ja vastaavasti teollisuustuotteiden osuus viennistä nousi dramaattisesti (1980-luvun puolenvälin n. viidestäkymmenestä prosentista yli **kahdeksaankymmeneen prosentiin** vuosikymmentä myöhemmin). Samalla aikavälillä teollisuustuotteiden osuus tuonnista nousi 2/3:sta 4/5:aan. Monien yritysten alkaessa käsitellä ulkomaista valuuttaa 1980-luvulla, myös Kiinan hallitus salli sisäisten valuuttamarkkinoiden kehittyvän.(Hunter & Sexton 1999 s.87) 1990-luvulle tultaessa ulkomaankaupan vajeet kääntyivät pikku hiljaa ylijäämäksi (<http://www.princeton.edu/~gchow/China.html>).

Suuria määriä ulkomaista pääomaa alkoi virrata Kiinaan 1980-luvulta eteenpäin. Suurin yksittäinen investoija on ollut Maailmanpankki, joka 1980-1996 sijoitti yli 25 miljardia dollaria 175 kehitysprojektiin eri puolilla Kiinaa. Suurin osa summasta on sijoitettu infrastruktuuriseen kehitykseen sekä erilaisiin hyvinvointiohjelmiin. Myös teollisuusmaat ovat antaneet suuria määriä kehitysapua. Myös vuoden 1989 Tian'anmenin tapahtumien jälkeen suurin osa jatkoi lainojen antoa. Kuitenkin poliittinen epävarmuustila, joka seurasi Tian'anmenin tapahtumia, johti Kiinan kansainvälisen luottokelpoisuuden laskuun, sekä vähensi jonkin verran kaupan arvoa.

Erityistä Kiinan politiikassa on ollut ulkomaisten yritysten suorien investointien suosiminen (Harding 1987 s.159-163). Vuodesta 1986 lähtien ulkomaiset yritykset ovat saaneet runsaasti erilaisia taloudellisia kiihokkeita (tukiaisia, veromyönnytyksiä), ja tulokset ovat olleet erinomaisia. Vuosien 1979-1993 välillä yli 60 miljardia dollaria investoitiin suoraan ulkomaisten yritysten toimesta.

## **Yhteenveto**

Kaikista positiivisista piirteistä huolimatta Kiinan taloudessa oli useita selkeitä ongelmia 1980-luvulla. Tuottavuus henkeä kohti pysyi melko alhaisena. Infrastruktuurin kehittymättömyys toi ongelmia talouden sujuvuuden kannalta. Korruptio, **guanxi**, lisääntyi valtavasti 1980-luvulla markkinareformien yhteydessä. Dualistinen hintapolitiikka aiheutti tavaroiden ostoa kiinteillä hinnoilla ja myyntiä korkeammilla markkinahinnoilla. Vaikka ulkomaiset investoijat eivät välttämättä kaikkookaan korruption takia, maan sisällä syntyvä vastustus voi johtaa uusiin poliittisiin kriiseihin.

Kiina on myös kehittynyt alueellisesti epätasaisesti. Vuoden 1985 jälkeen maatalouden tuotto on laskenut ja maanviljelijöiden tulot stagnatisoituneet. Suurin osa köyhyydestä on keskittynyt vuoristoisille tai eristyneille alueille Keski- ja Länsi-Kiinassa. Samalla rannikkoalueet ovat rikastuneet.

Laajentuminen vuosien 1980-1990 aikana oli kaikkea muuta kuin tasaista. Kasvuarvot heilahtelivat huomattavan paljon, talouden syklien vaihtuessa n. 4-5 vuoden välein. Syklisten heilahtelujen voimakkuus aiheuttivat sosiaalista epävakautta ja sitä kautta hallituksen politiikan vaihtelua liberalisoinnin ja sortotoimien välillä. Koko prosessi oli erittäin destabilisoiva ja aiheutti mm. vuoden 1989 Tian'anmenin kriisin, joka lähestulkoon pysäytti koko reformijatkumon. Vasta 1990-luvulla alettiin yleisesti tunnustaa Kiinan hallituksen muuttuneen taitavammaksi talouden hallinnassa.

## **Lähteet**

Harding, Harry 1987: China's second revolution. Reform after Mao. The Brookings institution, Washington D.C.

Hunter, Alan & Sexton, John 1999: Contemporary States and Societies: Contemporary China. St. Martin's institution, New York

Gregory Chow:n artikkeli China's Economy: Reform and Perspectives. Artikkelin löytyy internetistä osoitteesta <http://www.princeton.edu/~gchow/China.html>

## Kiinan talousreformit 1990-luvulla

Yksi Mao Zedongin tärkeimmistä opetuksista oli, että Kiinan tulisi olla taloudellisesti itsenäinen. Se ei saisi joutua taloudellisesti voimakkaamman länsivallan vasallivaltioksi, jossa kehittyä teollisuutta ainoastaan lännen ehdoilla ja lännen tarpeisiin. 1980-luvulta lähtien Kiinassa on alettu harjoittaa mm. Japanissa, Koreassa ja Thaimaassa menestyksekkäästi toteutettua kaksiportaista taloudellisen kasvun politiikkaa. Ensimmäinen vaihe alkoi 1980-luvulla Kiinassa. Ensin maa nosti valuuttansa arvon niin korkeaksi, että se kykeni tuomaan ulkomailta hyödykkeet joita maa tarvitsi kehittääkseen infrastruktuuriaan, telekommunikaatiota ja teknologista perustaa. 1990-luvulla Kiina siirtyi toiseen vaiheeseen, johon kuului oman viennin tukeminen. Devalvoimalla valuuttaa kiinalaisista tuotteista tehtiin kansainvälisesti kilpailukykyisiä. Tuonnin esteiden laskemisella 1996 pyrittiin myös tähän päämäärään. Kiina halusi osalliseksi kansainvälisiin kauppajärjestöihin mikä luonnollisesti tukisi Kiinan vientiä. Omavaraisuuden säilyttämistä pidettiin 1990-luvulla edelleen keskeisenä ja Kiinan ulkomainen valtionvelka pyrittiin tarkalla rahapolitiikalla pitämään pienenä. (Brahm 1996 s. 61-65) 1990-95 talouden viisivuotissuunnitelman tarkoituksena oli vähentää köyhyyttä ja nostaa ihmisten elintaso hyväksi (xiao kang) verrattuna 80-luvun tavoitteeseen kohtuullisesta peruselintasosta (wen bao). (ibid s.70-73)

Kaikki taloudelliset uudistukset 1980-luvulta eteenpäin ovat olleet poliittisen kampanjan ja makrotaloudellisen uudistuksen yhdistelmiä. 1990-luvulla poliittisten kampanjoiden osuus uudistuksissa väheni ja hallitus on ottanut laajemmin käyttöönsä klassisia rahapolitiittisen intervention malleja. Ne ovat myös osoittautuneet poliittisia kampanjoita huomattavasti tehokkaammiksi. (ibid s. 65-67)

## **1990-1995 viisivuotissuunnitelma**

1990-luvun alussa Kiina kohtasi taloudellisia ongelmia, erityisesti maksutaseensa kanssa. Tiananmenin aukion tapahtumat 1989 tuomittiin kansainvälisesti ja Kiinalle asetettiin taloudellisia sanktioita. Perinteiset pääomalähteet kuten ulkomaiset investoinnit, turismi ja kiinalaiset osakkeet laskivat Tiananmenin aukion ulkomailla herättäneiden tunteiden johdosta. Ulkomaankauppa ja ulkomaiset investoinnit lakkasivat hetkeksi lähes täysin. Maailmanpankki ja Aasian kehityspankki jäädyttivät jo luvatut lainat ja useat projektit Kiinassa jäivät kesken tai niitä ei edes voitu aloittaa. Tämä aiheutti ongelmia myös Kiinan ulkomaisen velan hoidossa. (ibid s. 69-70)

Sanktiot johtivat Kiinan siirtymään taas taloudellisen pidättyvyyden tielle, joka päättyi virallisesti 1992. Keskusvallan säätelytoimet lisääntyivät taas erityisesti ulkomaankaupassa. Valtionjohdossa oli henkilöitä, jotka vaativat paluuta vanhalle tielle taloudessa ja joissain määrin onnistuivatkin pyrkimyksissään. Monissa valtion omistamissa yrityksissä tuotannon johtaminen annettiin taas kommunistisen puolueen jäsenten valvontaan, yksityisten yritysten valvontaa tiukennettiin ja valtion investoinnit kohdistettiin raskaaseen teollisuuteen.(Studwell 2002 s. 52) Toisaalta sanktiot antoivat Kiinan taloudelle tarpeellisen hengähdystauon. Tuonnin väheneminen mahdollisti ulkomaisen valuuttavarannon kasvattamisen. Kiinan kotimainen tuotanto ohjattiin Korean ja Taiwanin markkinoille. Kiinan vienti kasvoi ja kauppataase nousi positiiviseksi. Myös inflaatio saatiin kuriin. (Brahm 1996 s. 70) Hongkongin sijoittajat olivat huomattavasti eurooppalaisia ja yhdysvaltalaisia sijoittajia tärkeämpiä Kiinan taloudelle ja heidän toimiinsa Tiananmenin aukion tapahtumilla ei ollut vaikutusta (Studwell 2002 s. 52).

1991 Shanghaihin ja Shenzheniin perustettiin paikalliset pörssit, jotka saivat myöhemmin valtion virallisen tuen ja niistä tehtiin kansalliset pörssit. Pörssit mahdollistivat kiinalaisille yrityksille varainkeruun pankkilaitoksen ja valtion tuen ulkopuolelta. (Brouwer – Pupphavesa 1999 s. 186)

Keskusvallan rajoitustoimia seurasi lama, johon vanhan kaartin jäsenillä ei ollut tarjota uusia ratkaisukeinoja. Valtiojohdon piirissä uudistusaineet alkoivat kasvaa. Suuri merkitys oli myös rautaesiripun sortumisella Euroopassa. Neuvostoliitto ja

sosialistiset neuvostotasavallat siirtyivät markkinatalouteen ja Kiinan kanssa sosialistista talousjärjestelmää jäivät toteuttamaan Pohjois-Korea, Vietnam ja Kuuba. Tämä ei ollut se taloudellinen kerho johon Kiina halusi kuulua. Loppujen lopuksi päätöksen Kiinan uudesta suunnasta teki Deng Xiaoping. Hän ei halunnut palata takaisin suunnitelmatalouden tielle, joten hän aloitti propagandakampanjan talouspoliittisten uudistusten eteenpäinviemiseksi. Deng Xiaoping julisti kiertomatallaan erikoistalousalueilla, ettei kommunismia pelasteta retoriikalla vaan parantamalla ihmisten elintasoja. Jo 1992 Kiinan valtiojohdon kesken vallitsi laaja konsensus taloudellisten uudistusten tarpeellisuudesta. (Studwell 2002 s. 52-54)

1992 alkoi Kiinassa neljäs taloudellisen kasvun kausi. Toveri Dengin ohjeiden pohjalta kiinan kommunistisen puolueen neljästoista puoluekongressi aloitti taloudelliset uudistukset joiden tarkoituksena on nopeuttaa taloudellisten uudistusten tahtia ja avata Kiinan talous vähitellen maailmalle. 1992 Kiinan taloudellisesta tuotannosta 48,8% tuotettiin valtion omistamissa yrityksissä, 38,2% kollektiivisesti omistetuissa yrityksissä ja 13,4% ulkomaisessa omistuksessa olevissa yrityksissä tai yksityisesti omistetuissa yrityksissä. (Shangquan – Guoguang – Junru 1999 s. 2) Nyt alkoi myös esiintyä merkittäviä ongelmia. Kaupunkien valtion omistamat yritykset tuottivat tappiota ja niihin jouduttiin sijoittamaan suuria summia valtion kassasta. Työttömiä oli edelleen miljoonia ja kylien tehtaajat eivät monissa tapauksissa kyenneet maksamaan työntekijöille palkkoja. ([www.pbs.org/wgbh/commandingheights/lo/countries/cn/cn\\_economic.html](http://www.pbs.org/wgbh/commandingheights/lo/countries/cn/cn_economic.html))

Tiananmenin sanktioiden lakattua ulkomaiset investoijat palasivat pian ja Maailmanpankin ja Aasian kehityspankin lainahanat aukesivat taas. Turismi virkosi taas 1991-1992. Näiden vuosien aikana Kiinan ulkomaiset valuuttavarannot kasvoivat 45 biljoonaan USA:n dollariin. Näin Kiina kohosi ulkomaisen valuutan määrässä kymmenen suurimman maan joukkoon. Ulkomaiset valuuttavarannot jatkoivat kasvuaan läpi 90-luvun ja Hongkongin liitoksen myötä 1997 Kiina oli noussut Japanin kanssa samalle tasolle. (Brahm 1996 s. 70)

Tiananmenin aukion tapahtumien syntyyn vaikuttanut kaaos johtui huonosti valmistellusta hintojen vapauttamisohjelmasta. Taloudellisen pidättyvyyden kauden jälkeen hintojen vapautus voitiin suorittaa vähitellen, kaikessa hiljaisuudessa.

(Studwell 2001 s. 51) Valtio vapautti hinnat eri tuotannon aloilla eri aikaan ja hintasääntelystä oltiin luovuttu suurimman osan tuotteista kohdalla 1990-luvun loppuun mennessä. Maataloustuotteista valtio osti säännellyin hinnoin alle 15% kokonaistuotannosta ja teollisuustuotteista 10% ja tuotanto materiaaleista (production materials) 30% myytiin valtion säätelemän hinnoin. (Shangquan – Guoguang – Junru 1999 s. 3-6)

1993 Zhu Rongji nousi Kiinan keskuspankin johtoon ja aloitti pörssi- ja muiden markkinoiden tiukat säätelytoimet. Talouden kasvuprosentti 1994 oli 12% vuodessa, mutta inflaatio oli myös ennätyksellisen korkealla tasolla 22,5%. Luotonannon rajoituksilla ja tiukalla rahapolitiikalla keskushallinto sai laskettua inflaation 15% vuonna 1995. Taloudellisten interventtioiden ja makrotaloudellisten rajoitusten ansiosta inflaatio saatiin pudotettua vielä 7,7% seuraavana vuonna. (Brahm 1996 s.70-73) 1994 onnistuneella devalvoinnilla Kiinan valuuttakurssi muutettiin markkinakurssia vastaavaksi. 1980 1,7 yuania vastasi yhtä dollaria ja 1994 8,6 yuania vastasi yhtä dollaria. Kiinan valuutasta tuli näin kauppasuorituksissa vaihdettava. ([www.princeton.edu/~gchow/china.html](http://www.princeton.edu/~gchow/china.html))

1995 Kiinan kansojen kongressi hyväksyi uudet pankkilait keskuspankille ja liikepankeille. Lait olivat sisällöltään moderneja ja muistuttivat paljon Yhdysvaltain pankkitoimintaa sääteleviä lakeja. Merkittävin ero oli, että Kiina keskuspankin asema oli vähemmän autonominen kuin Yhdysvaltojen keskuspankin. Käytännössä liikepankkien toiminta ei kuitenkaan lähtenyt tehokkaasti käyntiin. Tämä johtui jatkuvasta poliittisesta sekaantumisesta pankkien toimintaan, koulutetun henkilökunnan puutteesta, lainojen ja talletusten korkotason säätelystä ja riittämättömyydestä kannustimista. Liikepankit säilyivät edelleen valtion omistamina, mutta sillä oli myös hyvät puolensa. Pankkikriisit olivat edelleen erittäin epätodennäköisiä siitä huolimatta, että 20-25% lainoista tuottaisi todennäköisesti luottotappion. Valtio oli vaatinut pankeilta lainoja tappiota tuottavien valtionyritysten tukemiseksi, joita yritykset eivät kyenneet maksamaan takaisin. Valtio onkin perustanut kaikille suurille liikepankeille roskapankin huolehtimaan tappiollisista lainoista. ([www.princeton.edu/~gchow/china.html](http://www.princeton.edu/~gchow/china.html))

1990-luvun puolivälissä myös ilmapiiri ulkomaisia sijoittajia kohtaan alkoi muuttua. Edelleen ulkomainen yritys tarvitsi kuitenkin jokaiselle toiminnalle oman lisenssi ja lisenssien myöntäminen oli jatkuvasti kysyntää hitaampaa. Ulkomaiset sijoittajat kilpailivat rajoitetuista lisensseistä ja sijoitusmahdollisuuksista Kiinassa 1990-luvun puolivälistä eteenpäin ankarasti. Monikansalliset yritykset kävivät raivokkaita tarjouskilpailuja ja markkinoille pääsyn kustannukset nousivat huimasti. Hallitus oli luvannut laajentaa ulkomaisille sijoitusmahdollisuuksia myös vähittäiskaupassa, kuljetuksessa, voimantuotannossa, pankki- ja vakuutusallalla jne. (Studwell 2002 115-116) Hallituksen kannalta ongelmallista oli, etteivät ulkomaiset yritykset sijoittaneet varojaan ja toimintojaan sisämaahan. Tämä kasvatti alueellista epätasa-arvoa entisestään. ([www.pbs.org/wgbh/commandingheights/lo/countries/cn/cn-economic.html](http://www.pbs.org/wgbh/commandingheights/lo/countries/cn/cn-economic.html))

### **1996-2000 viisivuotissuunnitelma**

1996-2000 Kiina talouden virallisen viisivuotissuunnitelman tavoitteena oli nostaa taloudellista suorituskyyä entisestään ja tehdä Kiinasta varakas yhteiskunta (geng jia kuan yu). 1980 Deng Xiaoping asetti tavoitteeksi kolminkertaistaa Kiinan talouden tuottavuuden vuoteen 2000 mennessä. 1996 politbyroon ja kansojen kongressin kokouksessa tavoite julistettiin saavutetuksi, viisi vuotta ennen määräaika. 1996-2000 viisivuotissuunnitelma pyrkii pitämään kasvun 8% vuodessa ja inflaation alle 8%. (Brahm 1996 s. 70-73)

Kesäkuun 1. 1997 Britannia luovutti Hongkongin takaisin Kiinalle 150 vuoden jälkeen. Kiina sai hallintaansa elinvoimaisen kapitalistisen talousalueen ja kasainvälisen talouden keskuksen. Kommunistisessa puolueessa Jiang Zemin virallisti valtansa ja puolue keskittyi valtion omistamien yritysten uudistamiseen fuusioilla, konkurseilla, osakekysymyksillä ja ostoilla. ([www.pbs.org/wgbh/commandingheights/lo/countries/cn/cn-economic.html](http://www.pbs.org/wgbh/commandingheights/lo/countries/cn/cn-economic.html))

1997 pääsihteeri Jiang Zemin julisti raportissaan kommunistisen puolueen viidennelletoista kongressille, että Kiinan valtiojohdon tulisi tukea, rohkaista ja auttaa kollektiivisen talouden erilaisia muotoja. Julkinen omistus voi ja sen tuleekin ottaa monia muotoja ja olennaista on, että valtion yrityksiä aletaan muuttaa osakeyhtiöiksi.

Tämä on ensimmäinen kerta kun valtion omistamien yritysten uudistus sisälsi privatisointia vaikkei tällaista sanamuotoa käytettykään. Pienissä ja keskisuurissa yrityksissä johtoporras ja työntekijät ovat jo saaneet hankkia osakkeita. Osakkeiden hinta määräytyy palkan perusteella. Jos työntekijän kuukausipalkka on esimerkiksi 600 yuania, hän maksaa osakkeistaan 2000 yuania kun korkeamman tason johtaja joutuu maksamaan 5000-10 000 yuania omista osakkeistaan. Osakkeilla on mahdollista käydä kauppaa sisäisesti, mutta ei julkisuudessa. Suurempien valtion omistamien yritysten kohdalla uudelleenjärjestelyn muodot vaihtelivat. Enimmäkseen tuloksena oli kuitenkin moderneja osakeyhtiöitä. Suuryritysten osakkeita voivat ostaa myös ulkopuoliset ja mikäli yritys on taloudellisesti menestyksenkäs osakkeita voi hankkia Shenzhenin, Shanghaiin, Hong Kongin ja jopa New Yorkin pörseistä.

Uudistuksia ohjaa ja niistä kantaa vastuun omalla toimialueellaan Valtion talous- ja kauppakomissio ja sen sivukonttorit provinsseissa, kaupungeissa ja maakunnissa. Prosessia ohjataan tehokkaasti Pekingistä, missä kokoontuvat puolueen ja hallinnon johtohenkilöt kaikista provinsseista. Johtohenkilöt välittävät ohjeet alemmille tasoille kaikkialla Kiinassa.

Aasian talouskriisi kohtasi Kiinan talouden yllättäen 1990-luvun lopulla. Maan talous oli kuitenkin vakaampi kuin niillä Aasian mailla joihin talouskriisi vaikutuksen iskivät voimakkaammin. Kiinan valuutta ei ollut yliarvostettu, 1997 inflaatio oli vähäistä ja maalla oli runsaat ulkomaiset valuuttavarannot. Aasian talouskriisin vaikutukset tulivatkin kiertotietä naapurimaiden devalvoidessa valuuttansa. Tämä heikensi kiinalaisten tuotteiden kilpailukykyä maailmanmarkkinoilla ja viennin kokonaisarvo laski ensimmäistä kertaa liki kahteen vuosikymmeneen. Kiina säilytti kuitenkin kauppataaseensa ylijäämän ja huomattavan osan ulkomaisista investoinneistaan. Valtio lisäsi menojaan infrastruktuurin parantamiseksi maassa ja teollisuus- ja finanssisektoreiden uudistusten tahtia mukautettiin paremmin muuttuneeseen tilanteeseen sopivaksi. 1998 bruttokansantuotteen kasvu oli hieman heikentynyt edellisestä vuodesta, mutta 1999 talous alkoi elpyä. ([www.princeton.edu/~gchow/china.html](http://www.princeton.edu/~gchow/china.html))

1998 eteenpäin Kiinan talous kasvoi nopeimmin maailmassa ja se oli toiseksi suurin talousalue Yhdysvaltojen jälkeen. Maa oli kuitenkin edelleen köyhä ja valtiojohtolta

puuttui raha- ja finanssipoliittiset keinot nopeasti kasvavan talouden hallintaan. 1990-luvun uudistukset olivat jatkaneet 1980-luvulla aloitetulla linjalla muokaten Kiinan taloutta vähitellen vapaampaan ja modernimpaan suuntaan. 1990-luvun lopulla alkoivat ensimmäiset privatisointi toimenpiteet. Zhu Rongji irtisanoi myös miljoonia puoluevirkamiehiä, joiden työpaikka ja etuudet olivat aiemmin olleet taatut loppuiäksi.

([www.pbs.org/wgbh/commandingheights/lo/countries/cn/cn\\_economic.html](http://www.pbs.org/wgbh/commandingheights/lo/countries/cn/cn_economic.html)) Kun Kiina siirtyi 2000-luvulle sillä oli siis kaksi taloutta, johtuen uudistuspolitiikasta, joka oli mahdollistanut uudenlaisten privatisointimallien synnyn talouteen, mutta epäonnistunut purkamaan sosialistisen menneisyyden rakenteita (Studwell 2002 s. 219)

#### LÄHTEET:

Brahm, Laurence: China as No 1. Lontoo 1996

De Brouwier, Gordon – Puppavesa, Wisarn: Asia Pasific, Financial Deregulation. Lontoo 1999

Shangquan, Gao – Guoguang, Liu – Junru, Ma: The Market Economy and China. Peking 1999

Studwell, Joel: The China dream. Lontoo 2002

[www.pbs.org/wgbh/commandingheights/lo/countries/cn/cn\\_economic.html](http://www.pbs.org/wgbh/commandingheights/lo/countries/cn/cn_economic.html)

[www.princeton.edu/~gchow/china.html](http://www.princeton.edu/~gchow/china.html)

## Kiinan talousreformit 2000-luvulla

### *Poliittinen tilanne*

Kiinan sisäpolitiikka herättää kiinnostusta, koska jos maan johtoon valitut tekevät oikeita ratkaisuja voi Kiinasta tulla muutamassa vuosikymmenessä maailman toiseksi tärkein valtio. Taloudellisen kasvun myötä siitä tulee myös sotilaallinen suurvalta ja sen ulkopoliittinen merkitys kasvaa. Jos Kiinan johtajat epäonnistuvat, viidennes maailman väestöstä voi ajautua ongelmiin, Itä- Aasian ja sitä myötä koko maailman talous vaarantuisi.

Marraskuussa 2002 Kiinassa valittiin uudet johtajat. Kuukausia kestäneen valtapelin jälkeen uudeksi puoluejohtajaksi valittiin varapresidentti Hu Jintaon. Vaikka presidentti Jiang Zemin jättäytyi eläkkeelle puolueen huippupaikalta, onnistui hän varmistamaan poliittisen perintönsä ujuttamalla viisi tai kuusi lähimiestään politbyroon yhdeksänjäseniseen pysyväiskomiteaan, joka on maan vaikutusvaltaisin vallankäyttäjä. Jiang Zemin jäi edeltäjänsä Deng Xiaopingin tavoin johtamaan armeijan ja puolueen välissä toimivaa keskusotilaskomissiota. Maaliskuussa 2003 Jiang jätti kansankongressissa eli parlamentissa tehtävänsä myös maan presidenttinä ja hänen seuraajakseen valittiin Hu. Uudeksi pääministeriksi Kiinan kansankongressi valitsi Wen Jiabaon.

Voitoksi Jiangille voidaan laskea myös hänen "kolmen edustuksen teoriansa" liittäminen puolueen peruskirjaan. Teorian mukaan myös kapitalistit eli entinen luokkavihollinen on tervetullut puolueen riveihin. On selvää, että 76-vuotias Jiang jää vielä pitkäksi ajaksi vaikuttamaan päätöksentekoon. Näin tapahtui myös hänen edeltäjänsä Deng Xiaoping tapauksessa, joka vasta kuoltuaan 1997 siirtyi lopullisesti syrjään vuoden 1989 sijaan.

(<http://www.helsinginsanomat.fi/arkisto/juttu.asp?id=20021116UL5>,  
<http://www.helsinginsanomat.fi/arkisto/juttu.asp?id=20021116UL3>,  
<http://www.yle.fi/uutiset/>)

## **Valtionyritysten yksityistäminen**

1970-luvun lopulla valtionyritykset tuottivat noin 80 % teollisuustuotannosta, mutta 1990-luvun lopulla niiden osuus tuotannosta oli vähentynyt kolmannekseen. 1990-luvulla valtionyritykset muuttuivat talouskehitykset jarruiksi ja sosiaalisten ongelmien aiheuttajiksi. Työvoima ei ole vähentynyt tuotannon mukana, valtionyritykset työllistävät edelleen noin puolet Kiinan työvoimasta. Kiinan valtionsektorilla työskenteli 1990-luvun lopulla 83 miljoonaa henkeä. Miljoonat ihmiset ovat viime vuosina menettäneet työpaikkansa valtionyhtiöissä, mikä on aiheuttanut laajoja mielenosoituksia ympäri maata. Toisaalta Kiinan hallitus on myöntänyt aiempaa avoimemmin maan työttömyysongelmat. Esimerkiksi vuonna 1999 suljettiin 435 tappiollista suurta tai keskikokoista valtion yritystä. Lisäksi suljettiin mm. 31 000 pientä hiilikaivosta ja 70 pientä öljynjalostamo. Vuonna 2001 valtionyritysten lukumäärä väheni 8,9 %: lla (17 000 yritystä) mm, fuusioiden, konkurssien, yritysmyyntien ja muiden järjestelyiden seurauksena.

Valtionyritysten reformi on Kiinan suurimpia haasteita. Kilpailukyvyn kohentaminen on merkinnyt fuusioita, tehtaiden lopettamisia, omistusmuodon muutoksia, markkinavetoista johtamistyyliä ja työntekijöiden sosiaalisuuksien leikkaamisia. Suurin osa yrityksistä yhtiöitettiin ja valtaosasta (81%) pienempiä valtionyrityksiä siirtyi työntekijöiden omistukseen. Pörssiin on listattu 1200 yritystä, suurin osa valtionyrityksiä. Suurimmassa osassa valtionyrityksiä vain 25 % osakekannasta on yksityistetty.

Vuonna 2001 valtionyritysten voitot laskivat 5 % edellisestä vuodesta. Noin puolet tuloksesta syntyi 64 yrityksen tuotannosta. Vuonna 2001 valtionjohto ilmoitti hyväksyvänsä lähivuosina ulkomaalaiset sijoitukset suurimpiin valtionyrityksiin.

Painopistealoja ovat tällöin pankit, televiestintä, osake- ja vakuutusmarkkinat sekä matkailu.

Reformin seurauksena valtionyritysten lukumäärä on nyt kolmannes kaikista yrityksistä, mutta yhtiöitettynäkin ne yritykset ovat edelleen laajasti tappiollisia ja niiden tuottavuus on huonoa ja ne muodostavat mittavan osan pankkien roskalainoista. Maailmanpankin China 2002- raportin mukaan teollisuuden työntekijöistä voitaisiin irtisanoa 15- 20 % ilman tuotannon vähentymistä. Kiinan johto pelkää kuitenkin yhteiskunnallisia levottomuuksia.

Kiina on onneksaasti ollut vuodesta 1990 lähtien ollut yksi maailman voimakkaimmin kasvavista talouksista. Edes Aasian talouskriisillä vuosina 1997-1998 ei ollut suurta vaikutusta. Selitys talouden vahvaan kasvuun ovat viennin kasvu ja hallituksen mittavat satsaukset infrastruktuuriprojekteihin.

Kiinan valtiontalouden ongelma on massiivinen alijäämä, joka on kolmen viime vuoden aikana kasvanut nopeasti. Alijäämän kasvu johtuu Kiinan talouden rakenteellisista ongelmista. Hallitus on yrittänyt elvyttää horjuvaa kotimaista taloutta suurilla, lainavaroilla tehdyillä investoinneilla infrastruktuurihankkeisiin. Todennäköistä on, että Kiina ei voi jatkaa talouden elvytystä mittavilla julkisilla investoinneilla, vaan talous vaatii lähivuosina merkittäviä rakenteellisia uudistuksia, jotta talouskasvu voidaan turvata.

Kiina on myös maailman viidenneksi velkaisin valtio. Maan hyvä luottokelpoisuus kansainvälisten rahoituspiirien keskuudessa on kuitenkin taannut sille ulkomaisen rahoituksen jatkumisen. Kiinalla on hyvät suhteet kansainvälisiin luotonantajiin ja sen on Maailmanpankin suurin luotonsaaja. Kiina on saanut siltä avustuksia noin 35 miljardin dollarin arvosta yli 200 projektiin. Aasian kehitys pankki taas rahoittaa pääasiassa liikenne- ja viestintäverkoston rakentamista. Toisaalta Kansainvälinen valuuttarahasto IMF ei ole myöntänyt luottoja Kiinaan.

([http://www.verkkouutiset.fi/arkisto/Arkisto\\_2000/28.tammikuu/chyr0400.htm](http://www.verkkouutiset.fi/arkisto/Arkisto_2000/28.tammikuu/chyr0400.htm) ,

<http://www.finpro.fi/markkinatieto/countryfiles.asp?Section=54&Country=132> .)

## **WTO: n jäseneksi**

Neuvottelut Kiinan WTO- jäsenyydestä aloitettiin vuonna 1986. Kiinan asteittain toteuttama uudistus- ja avautumispolitiikka johti monimutkaisiin neuvotteluihin, jotka alkoivat tuottaa tulosta vuoden 1999 lopulla. 15 vuoden neuvotteluiden jälkeen Kiina hyväksyttiin 11.12.2001 Maailman kauppajärjestö WTO: n jäseneksi. ([http://www.europarl.eu.int/factsheets/6\\_2\\_2\\_fi.htm](http://www.europarl.eu.int/factsheets/6_2_2_fi.htm) .) Jäsenyyden myötä Kiinan on avauduttava kansainväliselle kilpailulle ja edessä on huomattava muutos maan elinkeinoelämässä. Jäsenyys WTO: ssa kertoo Kiinan uudesta aktiivisesta kauppapolitiikasta, joka ulottuu aina Eurooppaan asti mutta ennen kaikkea Aasia-Tyynenmeren alueelle. Ulkomaisia sijoittajia kiinnostavat 2000-luvun Kiinassa esimerkiksi maan nopea talouskasvu, WTO – jäsenyys, valtavat kotimarkkinat, halpa työvoima sekä infrastruktuurin ja investointilainsäädännön kehitys. (<http://www.finpro.fi/markkinatieto/countryfiles.asp?Section=54&Country=132> .)

Lisäksi innostusta herättää teknologian tutkimus- ja kehitystyö Kiinassa. Tiede ja teknologia asetettiin Kiinan siirtymätalouden tien avaajaksi viime vuosikymmen puolivälissä, jolloin maa omaksui meilläkin tutut keskusteluteemat osaamistaloudesta, tietoyhteiskunnasta ja kansallisesta innovaatiojärjestelmästä. Näiden teemojen toteuttamiselle löytyy pohjaa opetusjärjestelmästä. Vuonna 2000 Kiinassa oli 5.500 julkisen sektorin riippumatonta tutkimus- ja kehittämislaitosta, 3.400 yliopistojen yhteyteen perustettua T&K- laitosta, 13.744 yritysten yhteyteen sijoitettua T&K- keskusta jne. Jopa noin 2.8 miljoonaa ihmistä työskentelee näissä laitoksissa tieteen ja teknologian parissa. Ulkomaisten yritysten ammentamiin lahjakkuusreserveihin kuuluu mm. 145.000 vuosittain valmistuvaa tietokoneinsinööriä. Vuoteen 2005 mennessä Kiina aikoo sijoittaa tutkimukseen 1.5 prosenttia maan BKT: sta. Tällä hetkellä luku on vielä alle prosentin. Vuoteen 2005 mennessä maalla arvellaankin olevan 900.000 tiedeasiantuntijaa – joskin monet Yhdysvalloista palanneita tutkijoita. ([http://www.yle.fi/teema/tiede/kolumnit/tiedekolumni\\_kiinalainen\\_osaamistalous.shtml](http://www.yle.fi/teema/tiede/kolumnit/tiedekolumni_kiinalainen_osaamistalous.shtml) .)

Liittyminen Maailman kauppajärjestö WTO: hon vuoden 2002 alusta on suurin Kiinan ulkomaankaupan suurin yksittäinen muutos sitten reformien alun kaksikymmentä vuotta sitten. Kiinan kauppakumppaneille avautuvat uudet mahdollisuudet, kun Kiina viiden vuoden siirtymäkauden aikana avautuu kilpailulle. (<http://www.kauppapolitiikka.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=11335> .)

Vanhat WTO- maat odottavat 1,3 miljardin ihmisen kansan markkinoita ja toivovat Kiinan talouden kehittyvän kohti markkinataloutta. Varsinkin tekstiiliala, vaateeteollisuus ja elektroniikkateollisuus saattavat olla vapaan kaupan menestyjiä. Vastaavasti maatalous ja varsinkin raskas teollisuus voivat joutua jopa ongelmiin tehokkaimpien kilpailijoiden astuessa lavalle. Virallisen lehden aseman saanut ja kommunistisen puolueen äänitorvena oleva People' s Daily piti jäsenyyttä historiallisena hetkenä Kiinan uudistuksille ja talouden modernisaatiolle. (<http://www.yle.fi/uutiset/> .) Kilpailun avautumisen myötä ulkomaisten yhtiöiden odotetaan pyrkivän myös Kiinan telekommunikaatio-, pankki- ja vakuutusmarkkinoille.

WTO- jäsenenä Kiina joutuu kohtelevaan muita WTO- maita tasavertaisesti ja poistamaan asteittain tullien ulkopuoliset kaupanesteet. Kiina ei saa enää syrjiä ulkomaisia tuontitavaroita kotimaassa tuotettuihin tavaroihin nähden. Kiina sitoutui vuoteen 2005 mennessä poistamaan kaikki tuontikiintiönsä, jotka rajoittaisivat maan markkinoille pääsyä. Lisäksi Kiinan on harmonisoitava standardit, poistettava kotimaisen hintasäännöstelyn sekä kauppaa vinouttavat vientituet. Kiina esimerkiksi sitoutui poistamaan tuottajiltaan kaikki maatalouden vientituet. Sen on myös eliminointava omaa vientiään koskevat kotimaisuusvaatimukset ja kaksihintakäytäntönsä (tuotteilla eri kotimarkkina- ja vientihinnat). (<http://www.fintra.fi/templates/www/default/index.asp?P=1092> , <http://www.europarl.eu.int/meetdocs/committees/itre/20011015/434228fi.pdf> .)

Kiinan on alennettava tärkeiden tuotteiden tulleja keskimäärin 19 prosentista 11 prosenttiin. Monissa EU- viennin keskeisissä tuoteryhmissä tullitaso alenee 9 prosenttiin, kuten kosmeettisissa tuotteissa, nahkatavaroissa, tekstiileissä, jalkineissa, lasi- ja keramiikkatuotteissa sekä laitteissa ja koneissa. Alkoholituotteiden tullit

alenevat 65 prosentista 10 prosenttiin ja maataloustuotteiden 15 prosenttiin. Sen sijaan mm. valokuvausfilmien ja autojen tullit pysyvät korkealla 47 prosentin tasolla. Tullinalennukset toteutuvat asteittain, pääosin vuonna 2004 mutta viimeistään vuonna 2010. (<http://www.fintra.fi/templates/www/default/index.asp?P=1092> , <http://www.europarl.eu.int/meetdocs/committees/itre/20011015/434228fi.pdf> .)

Esimerkiksi Suomelle on tärkeää Kiina liittyminen WTO: n informaatioteknologiaa ja perustietoliikennepalveluita koskeviin sopimuksiin, jolloin Kiina sitoutuu purkamaan tietoliikennealan monopolit, alentamaan tuotteiden ja palvelujen tulleja ja avaamaan kilpailun tietoliikenteen ja informaatioteknologian aloilla. (<http://www.fintra.fi/templates/www/default/index.asp?P=1092> .)

YK:n kehitysohjelman UNDP: n Kiinan edustaja Kerstin Leitner, joka on seurannut Kiinan uudistuksia työkseen 20 vuoden ajan epäili Kiinan jäsenyyden Maailman kauppajärjestössä WTO: ssa tulevan maksamaan maalle 40 miljoonaa työpaikkaa ja kasvattamaan työttömyyttä 50 prosentilla. Työttömyys koskettaa Kiinassa nyt noin 70 miljoonaa ihmistä eli noin 10:tä prosenttia työvoimasta. Leitner arvioi WTO-jäsenyyden kasvattavan Kiinan työttömien määrää lähivuosina kahdeksan miljoonan vuosivauhdilla. Joidenkin arvioiden mukaan WTO- jäsenyys saattaa johtaa jopa 25 miljoonan ihmisen työttömyyteen vuoteen 2006 mennessä.

Leitner varoittaaakin sisämarkkinoiden avaamisen vapaalle kilpailulle merkitsevän valtavia ongelmia tuhansille kiinalaisille valtionyrityksille kun WTO- jäsenyys pakottaa valtion luopumaan kiinalaisille tuotteille antamastaan tuesta. Tämä puolestaan saattaa johtaa tavaroita tuottavien yritysten nopeaan saneeraukseen ja yritysfuusioihin.

Maailman väkirikkaimman valtion 1,25 miljardin potentiaalisen kuluttajan siirtyminen vapaakaupan piiriin on huomattava muutos. Erityisesti ammattiyhdistysliikkeen tilanne saattaa muuttua. Aiemmin tiiviisti kommunistisen puolueen kanssa liittoutunut ja aatteellista puhtautta vaalinut liike joutuu nyt kohtaamaan lomautuksia, irtisanomisia ja tehtaiden lakkauttamisia. Leitner toivoo, että ay-liike kykenee tukemaan työpaikoistaan kamppailevia työläisiä ja tekemään omaehtoisesti jotain pesäeroa nykyiseen rooliinsa. (<http://www.ruoka-aika.net/uutiset?t=1&sid=2309> .)

## ***Kiinan talous vuonna 2003***

Hallitus antoi maaliskuussa Kiinan kansankongressille budjettiesityksensä vuodelle 2003. Sen mukaan vuonna 2003 valtio panostaa erityisesti maatalouden, sosiaaliturvan ja työpaikkojen kehittämiseen. Valtavia tuloeroja maan eri osien ja etenkin maaseudun ja kaupunkien välillä yritetään lievittää siirtämällä kaikkein heikoimmassa tilanteessa olevia maanviljelijöitä kaupunkeihin. Kiinan tilastokeskuksen tiedotteen mukaan hallituksen talouspolitiikan johtoajatuksena on lähivuosinakin kotimaisen kysynnän lisääminen ja mittavien julkisten investointien jatkaminen, Kiinan talouspolitiikka ei tule muuttumaan.

Vuodesta 1999 lähtien Kiinan bruttokansantuotteen vuosittainen kasvuvauhti on ylittänyt seitsemän prosenttia. Kiinan talouskasvu on voimakasta, mutta sillä on myös valtavia töitä tehtävänä. Edessä on ainakin rahalaitossektorin uudistus, lisää julkisen sektorin yritysten saneerauksia, osavaltioiden välisten sekä maakuntien ja kaupunkilaisten välisten tuloerojen tasaaminen, työllisyyden ylläpitäminen ja sosiaaliturvankehittäminen.

(<http://www.kauppapolitiikka.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=11335>,

[http://saldo.kauppalehti.fi/2002/0517/osakkeet/20020517\\_o113Esilla.shtml](http://saldo.kauppalehti.fi/2002/0517/osakkeet/20020517_o113Esilla.shtml) ,

<http://www.finpro.fi/markkinatieto/countryfiles.asp?Section=54&Country=132>.)

Kiinan jäsenyys Maailman kauppajärjestössä on siis otettu innokkaasti vastaan sekä maailmalla että Kiinassa. Toisaalta ulkomailla sekä pelätään että toivotaan Kiinan kasvua mahdollisesti myös maailmanpolitiikan vaikuttajaksi. Tilastot näyttävät olevan Kiinan puolella, huima talouskasvu voi jatkua vielä useita vuosikymmeniä. Ei kuitenkaan pidä unohtaa Kiinan historiaa, tässä tapauksessa vielä lähihistoriaa. Liian suurten taloudellisten uudistuksien läpivieminen liian lyhyellä aikataululla voi aiheuttaa enemmän vahinkoa kuin tuloksia. Yli miljardin ihmisen maassa koneisto on ymmärrettävästi byrokraattinen ja hidas. Myös kansalle olisi annettava aikaa sopeutua muutoksiin.

## LÄHTEET:

Euroopan parlamentti: *Euroopan unioni ja Maailman kauppajärjestö.*

[http://www.europarl.eu.int/factsheets/6\\_2\\_2\\_fi.htm](http://www.europarl.eu.int/factsheets/6_2_2_fi.htm) .2.4.2003.

Euroopan parlamentti: *Teollisuus-, ulkomaankauppa-, tutkimus- ja energiavaliokunnan mietintöluonnos ja ehdotus neuvoston päätökseksi Maailman kauppajärjestön perustamissopimuksella perustetussa ministerikouksessa vahvistettavaksi yhteisön kannaksi Kiinan kansantasavallan liittymisestä Maailman kauppajärjestöön.*

<http://www.europarl.eu.int/meetdocs/committees/itre/20011015/434228fi.pdf>.1.4.2003

Finpro: *Maakansio, Kiina.*

<http://www.finpro.fi/markkinatieto/countryfiles.asp?Section=54&Country=132> .

31.3. 2003.

FINTRA: *WTO selkeyttää Kiinan kauppaa.*

<http://www.fintra.fi/templates/www/default/index.asp?P=1092> . 1.4.2003.

Helsingin Sanomien verkkoliite:

Pekka Mykkänen. *Yhden kortin peli.*

<http://www.helsinginsanomat.fi/arkisto/juttu.asp?id=20021116UL5> .30.3.2003.

*Presidentti Jiangin liittolaiset miehittivät Kiinan valtapaikat.*

<http://www.helsinginsanomat.fi/arkisto/juttu.asp?id=20021116UL3> .30.3.2003.

*Kiina saneeraa valtionyhtiöitä.*

[http://www.verkkouutiset.fi/arkisto/Arkisto\\_2000/28.tammikuu/chyr0400.htm](http://www.verkkouutiset.fi/arkisto/Arkisto_2000/28.tammikuu/chyr0400.htm) .

30.3.2003.

Kauppalehden verkkoliite: Essi Pohjola. 17.5.2002. *Kiinassa kiinnostaa kasvu.*

[http://saldo.kauppalehti.fi/2002/0517/osakkeet/20020517\\_o113Esilla.shtml](http://saldo.kauppalehti.fi/2002/0517/osakkeet/20020517_o113Esilla.shtml) .

30.3. 2003.

Kauppapolitiikan verkkoliite: Benjamin Bassin. 1.9.2002. *Kiina avoimempi kuin koskaan ennen.*

<http://www.kauppapolitiikka.fi/netcomm/news/showarticle.asp?intNWSAID=11335> .  
30.3. 2003.

Ruoka-Aika: Timo Saari. 20.3.2002. *WTO- jäsenyys vie työpaikan 40 miljoonalta kiinalaiselta.* <http://www.ruoka-aika.net/uutiset?t=1&sid=2309> . 31.3.2003.

Yleisradio: <http://www.yle.fi/uutiset/> .

*Kiina muodollisestikin WTO: n jäseneksi*, 11.12.2001. 30.3. 2003.

*Kiina hamuaa ulkomaisia sijoituksia*, 9.9.2001. 30.3. 2003.

Yleisradio:

[http://www.yle.fi/teema/tiede/kolumnit/tiedekolumni\\_kiinalainen\\_osaamistalous.shtm](http://www.yle.fi/teema/tiede/kolumnit/tiedekolumni_kiinalainen_osaamistalous.shtm)  
30.3. 2003.

World Trade Organization: *WTO successfully concludes negotiations on China's entry.*

[http://www.wto.org/english/news\\_e/pres01\\_e/pr243\\_e.htm](http://www.wto.org/english/news_e/pres01_e/pr243_e.htm) .30.3. 2003.